

Til Amerika 1866

Fra det kaotiske «arkivet» på loftet på Østre Åmot dukket det nylig opp et dokument datert 29. april 1852. Dokumentet er dermed såpass gammelt at håndskriften blir vanskelig å lese. Overskrifta er «Kjøbekontract», og det er neppe tvil om at det er min tipp Tippoldefar Christopher Laache som har ført dokumentet i pennen. Han har nemlig signert som vitne «*til vitterlighet*» sammen med tipp Tippoldemor Thea. Christophers signatur er som håndskriften ellers i dokumentet.

Plassen Bråten selges.

Innledningen i dokumentet er slik: «*Jeg Hans Olsen sælger til Villum Villumsen Alnefetten den mig ifølge Skifteforretning efter min Kone Anne Gulbrandsdatter, sluttet 21de April 1852, tilhørende Pladsen Braaten under Brugende 28=94a 94b 94c 94d af Gaarden Aamodt Matr no 35/53 i Gjerdrum Præstegjeld paa følgende Vildkaar:*»

Kontrakten forteller videre bl.a. at kjøpesummen er avtalt til 70 speciedaler. Av kjøpesummen har Villum betalt 6 Spd., 1o og 13 $\frac{3}{4}$ s. Resten har han lånt av til sammen 7 ulike personer inkl. Chr. Laache og proprietær Johan Pless, som begge var aktive politikere på denne tida. Hvorfor har alle disse stilt opp for å hjelpe Villum å kjøpe Bråtan?

Kontrakten er signert «*Aamodt den 29de April 1852*». Både selger og kjøper har undertegnet med påholden penn som hhv. *Hans Olsen Aamodtbraaten* og *Villum Villumsen Alnefetten*. (Kopi av hele kontrakten ligger bakerst i denne skrivelsen.)

Da må det forskes på de to involverte personene og plassene de stammet fra.

Kontrakten er skrevet i forbindelse med at Hans Olsens kone Anne var død. De to var begge født i 1798, og begge hadde vært gift tidligere. De hadde altså eid plassen Åmotbråtan. Matrikelnummer 35 i den gamle matrikkelen viser at det her snakk om Vestigarn Åmot. Bråtan ligger på nedsida av Åmotsfjellet sør for Spenningen. (Men obs! Det har tydeligvis vært flere plasser på Vestigarn som har hett Bråtan, og dessuten også Bråtan på Østigarn. Det er altså lett å rote «seg bort» her. Jfr. bygdeboka bind 2 s.221 og 226.)

Villum Villumsen stammet derimot fra Østrigarn Åmot, for farfaren Jens var fra husmannsplassen Alnefetten, som lå på Østsida av Mikkelsbekken 3-400 meter ovafor der denne renner ut i Gjermåa. Det må være derfor etternavnet Alnefetten er brukt i kontrakten. Alnefetten ble imidlertid nedlagt som husmannsplass tidlig på 1800-tallet, og familien til Villums far, som også het Villum, ble husmenn på Bråtan der kontraktens Villum ble født i 1823.

Villum giftet seg med Karen Eriksdatter (f.1827) fra Horka i 1850, og de fikk 6 barn som ble født mellom 1850 og 1862. I kjerkeboka i 1850 står paret oppgitt å være husmenn på *Østre Aamodt Eie* både ved giftemålet og ved dåpen. Dette er rart, for eneste kjente Åmoteiet var på Vestigarn. (En kan altså ikke uten videre stole fullt ut på alt som står i bøkene om særlig de mindre plassene rundt om i bygda.) Vi finner ellers hele familien i folketellinga fra 1865 der Villum har tittelen *gaardbruger* på *Aamodt Vestre*. I kjerkeboka forsterkes forresten mistanken om at Christopher og Villum jr. hadde en nokså nær relasjon, for Christopher var forlover da Villum og Karen giftet seg.

Til Amerika.

Så går vi tilbake til det gamle dokumentet, for der er det gjort en tilføyelse. Skriften her svært vanskelig å tyde. Men det framgår at det dreier seg om ei ny kontrakt der Chr. Laache, nå tittelert som overformynder, overtar Bråtan fra Villum «*da jeg nu staar på Reisefoed til Amerika*». Avtalen er datert

7. april 1866. Prisen er de samme 70 speciedalerne som Villum kjøpte Bråtan for 14 år tidligere. Jeg vil anta at Christopher kort tid etterpå har solgt Bråtan tilbake til eierne på Vestigarn Åmot, for han sjøl hadde jo ikke noe behov for denne plassen.

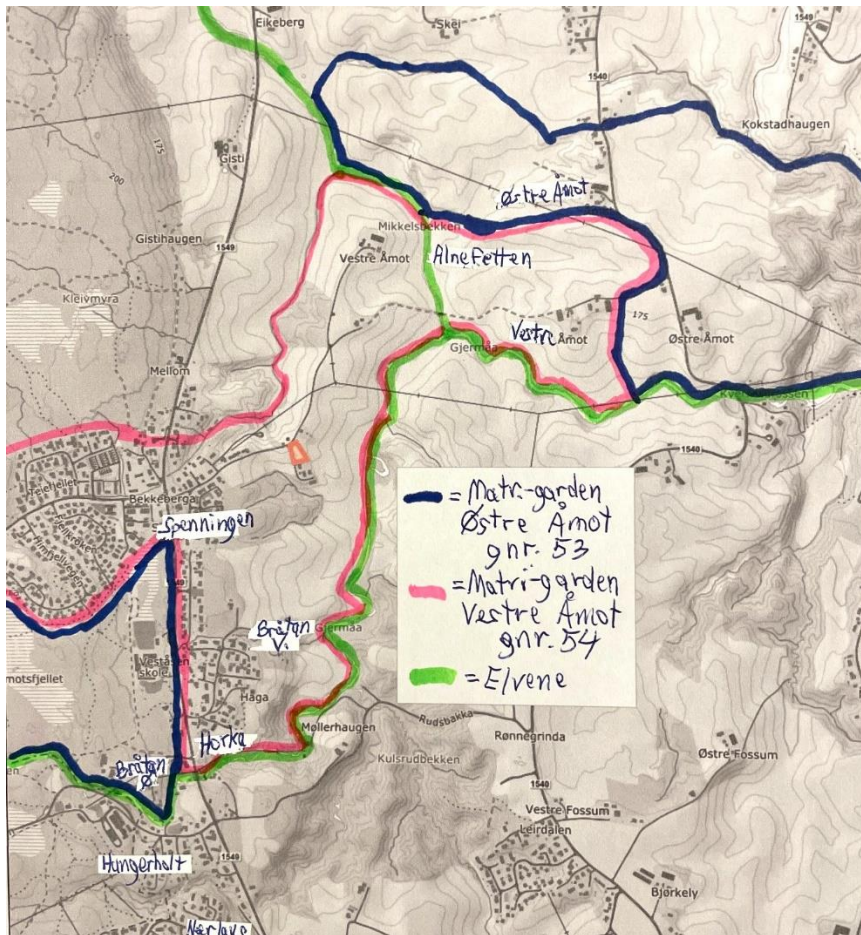
Til Amerika i 1866; det var lenge siden! Igjen går det an slå opp i kjerkeboka, for her er det jo også gjort registreringer av folk som flyttet inn og ut av prestegjeldet. Dette er tida sognepresten i Gjerdrum het Jørgen Hansen, og han var dessverre ikke like pertentlig med håndskrifta som forgjengeren Theodor Ingier. På sidene over *indflyttede* og *udflyttede* i 1866 er det ganske kaotisk, for presten har gått tom for plass. Så mange har flyttet ut at han har måttet stryke over overskrifta *indflyttede* og erstatte med *utflyttede* og i tillegg lage ekstra kolonner.

Det var den 12. april Jørgen Hansen fikk det travelt med å registrere. Denne datoer er det innført at hele 31 personer har flyttet ut for å reise til Nord Amerika. De er listet opp i nummerrekkefølge og fra nummer 21 til 28 (se kopi av kjerkeboka under) finner vi Villum Villumsen Aamodtbraaten og Karin Eriksdatter med deres 6 barn i alderen 3-16 år. Videre er det en familie på 6 fra Hungerholt med barn i alderen 1-18 år og en familie på 5 fra Spenningen med barn fra 1-9 år. De tre plassene Åmotbråtan, Spenningen og Hungerholt ligger alle i nærheten av hverandre. Den siste familien var på 7 personer og fra Smedstuen Ask. Her synes tre generasjoner å ha reist ut sammen.

Sammen med de fire familiene er det også oppført 5 *ungkarle* i alderen 22 til 27 år som skulle til Amerika. To av dem var brødre fra Amundstun Hønsi; de to yngste av en søskenflokk på 8. De øvrige ungdørene var fra hhv. Ask, Sandum og Hungerholt. En kan jo kanskje anta at dette var kamerater som hadde bestemt seg for å reise og prøve lykken i Amerika.

1866 E. Indflyttede (ogfaa Børn).					1866 Udflyttede (ogfaa Børn.)				
No.	Egtesk.	Navn	Ålder	Udflytningstid	No.	Egtesk.	Navn	Ålder	Udflytningstid
13	Kjone	Berte Jacobsen	27	Udflyttet for Len	2	Kjone	Andreas Olsen	29	Udflyttet for Len
14	Kjone	Henric Lars Erickson	51	Udflyttet for Len	3	Kjone	Mathias Olsen	32	Udflyttet for Len
15	Kjone	Andreas Eriksson	42	Udflyttet for Len	4	Kjone	Christen Olsen	31	Udflyttet for Len
16	Kjone	Mathias Olsen	18	Udflyttet for Len	5	Kjone	Andreas Olsen	21	Udflyttet for Len
17	Kjone	Andreas Eriksson	12	Udflyttet for Len	6	Kjone	Christen Olsen	21	Udflyttet for Len
18	Kjone	Andreas Eriksson	8	Udflyttet for Len	7	Kjone	Andreas Olsen	50	Udflyttet for Len
19	Kjone	Andreas Eriksson	1	Udflyttet for Len	8	Kjone	Andreas Olsen	51	Udflyttet for Len
20	Kjone	Andreas Eriksson	22	Udflyttet for Len	9	Kjone	Andreas Olsen	24	Udflyttet for Len
21	Kjone	Andreas Eriksson	43	Udflyttet for Len	10	Kjone	Andreas Olsen	22	Udflyttet for Len
22	Kjone	Andreas Eriksson	38	Udflyttet for Len	11	Kjone	Andreas Olsen	22	Udflyttet for Len
23	Kjone	Andreas Eriksson	16	Udflyttet for Len	12	Kjone	Andreas Olsen	25	Udflyttet for Len
24	Kjone	Andreas Eriksson	13	Udflyttet for Len					
25	Kjone	Andreas Eriksson	8	Udflyttet for Len					
26	Kjone	Andreas Eriksson	11	Udflyttet for Len					
27	Kjone	Andreas Eriksson	5	Udflyttet for Len					
28	Kjone	Andreas Eriksson	3	Udflyttet for Len					
29	Kjone	Andreas Eriksson	36	Udflyttet for Len					
30	Kjone	Andreas Eriksson	33	Udflyttet for Len					
31	Kjone	Andreas Eriksson	33	Udflyttet for Len					
32	Kjone	Andreas Eriksson	33	Udflyttet for Len					
33	Kjone	Andreas Eriksson	33	Udflyttet for Len					

På disse to sidene i kjerkeboka står navnene til de som meldte utflytting til Amerika 12. april 1866.

Et forsøk på å plassere de omtalte stedene omtrentlig på kartet.

Hva skjedde med familiene som reiste?

I bind 4 av Gjerdrums bygdebøker kan en på side 27-34 lese om utvandring til Amerika fra Gjerdrum på 1800-tallet. De første reiste i 1853. Men ordentlig fart på utvandringen kom det ikke før på slutten av 1860-åra da den amerikanske borgerkrigen var over og det samtidig var økonomiske nedgangstider i Norge. Mellom åra 1866 og 1873 fikk derfor Norge (ifølge Store Norske Leksikon) sin første store utvandingsbølge da 111.000 personer dro fra landet. Karin og Villum var med på starten av denne bølgen. Så stor ble utvandringen i denne perioden at den kombinert med utflyttingen til norske byer som Kristiania, førte til at befolkningen i Gjerdrum sank med om lag 250 personer i de 10 årene mellom 1865 og 1875.

Ifølge Arkivverkets hjemmesider var det i perioden fra 1860 til 1867 ikke noen passplikt eller systematisk registrering av utvandrerne fra Norge. Men i 1867 trådte en provisorisk anordning i kraft og påla politiet å føre kontroll med utvandringen og utvandrigsagentene. Familiene vi sjekker her, dro imidlertid året før. Utover prestens registrering i kjerkeboka fins de derfor neppe i noen registre i Norge. Heller ikke i USA eller Canada vil det være enkelt å finne dem. 1866 er f.eks. lenge før den kjente registreringen på kontrollstasjonen på Ellis Island kom i gang. Derfor kan det bli svært vanskelig å vite hvor de aktuelle familiene dro, og hvor de slo seg ned. (Hvis noen har forslag til hvor en kan lete etter svar, vil jeg gjerne høre om det.)

Vi kan være ganske sikre på at reisefølget i 1866 dro til Amerika fordi de så en bedre framtid der enn som småbrukere eller husmenn i Gjerdrum. Men de har sikkert også blitt lokket litt av folk som dro før dem. I nov. 1865 dro f.eks. det unge paret Hans Hansen Nærløs og kona Christine Olsdatter med et lite barn, og i 1862 dro 4 familier med i alt 15 personer. Den ene av disse familiene var fra Horka. Jeg

tenker: Hungerholt, Nærløs, Horka, Åmotsbråtan, Spenningen – alle små bruk og husmannsplasser i nærheten av hverandre oppunder åsen, og der mange også var inngiftet i hverandres familier. De som reiste først, foreslo kanskje at vår gruppe utvandrere skulle komme etter, og hjalp kanskje også til med reisepenger?

Sånn går det an å spekulere..... Og veit noen noe mer om disse utvandrerne: Ta kontakt!

Østre Åmot, februar 2025

Tor Laache

(Kopi av den omtalte kontrakten fins på denne og de neste to neste sidene.)

2.

Handelskontrakt.

Jeg Hans Olsen følger her Nilsen Ullmanns Utsættelse
der mig i følge Skjøttens Brev efter min Søn Ullmann
Gulbrandsdatter, fød d. 21. April 1812, til sin end, i følge
satsen i Lovens Brev under Brevens 28e 94e 94^e
94e 94e og Quardens Lovens 40e 41e. Givende
Kjøbsbrev som følger Nilsen:

1. Nilsen som er bestemt til 10 Sjøndal, og
derfor Nilsen som er bestemt til 10 Sjøndal, og
6 3/4 3/4 10 1/4 pr. og Nilsen
datter, Hans Olsen Nilsen, Christian Laurén,
Theodor Ullmann, Hans Nilsen, Hans
Johann Ullmann og Nilsen A. Gulltveit, som er
d. d. 10. April 1812, efter som den 10. April, og som er
som er bestemt for Nilsen Nilsen 10. April 1812.
2. Givende, der følger med som er bestemt til 10 Sjøndal,
Ullmann, som er bestemt til 10 Sjøndal, og som er
bestemt, med et Nilsen som er bestemt til 10 Sjøndal,
og som er bestemt for Nilsen Ullmann.
3. Hans Nilsen med som er bestemt til 10 Sjøndal, og som er
pligtig at med det som er bestemt til 10 Sjøndal.

1126 1129

offenbar gemacht und sich dem beizugehen...
Alten...: A Grundmessen...
in... von 15... Septembru 1840...
... mit... 1800...
...

Ich... Vertrag...
...
...

Am... den 29. April 1872.

Haus...
V...
Cio...
M...
Th...
Th...
Th...

Eingetragen...
mit 60...
...

...
...
...

...

Omofangyngvör Chr. Laacni ger i þess samadli með þess
samman þat þu ger nist þu og þu þu lögum þu ljóðum,
þu 70 þu, þu þu þu: Ögudalav svo mig af þessadli.
Laacni er þu þessadli þessadli, þa þu mig þess þess
þess Amerika. Þess er þess þessadli, at þess af
þessadli þessadli þessadli og þessadli þessadli þessadli þessadli
þessadli þessadli þessadli, þessadli þessadli, at þess
þess þessadli þessadli þessadli þessadli og þessadli þessadli
þessadli þessadli: Þessadli þessadli: þessadli, þessadli
þessadli: þessadli þessadli. Þessadli: þessadli þessadli
þessadli þessadli þessadli þessadli þessadli þessadli þessadli
þessadli þessadli þessadli þessadli þessadli þessadli þessadli

Þessadli þessadli þessadli þessadli þessadli þessadli

þessadli þessadli þessadli

þessadli þessadli þessadli

þessadli þessadli þessadli

þessadli þessadli þessadli

þessadli þessadli þessadli

þessadli þessadli þessadli